

Montbau, un barri nascut a la serra de Collserola

El 2011 va complir 50 anys d'existència un barri creat per resoldre els greus problemes d'habitatge de Barcelona

Carlota Giménez i Compte

Montbau, en sentit estricto, és el polígon d'habitatges que es van construir el 1961, al vessant horrenc de la serra de Collserola tocant el passeig de la Vall d'Hebron. Però tot el territori que avui és el barri de Montbau havia pertangut a l'antic municipi de Sant Joan d'Horta i eren terres de diferents heretats, can Barret, can Frares, can Gallart...

El 60% de l'àrea del barri de Montbau està a dins del Parc de Collserola. La resta de superfície (31 Ha) és ocupada pels habitatges promocionats pel Patronato Municipal de la Vivienda, a finals dels cinquanta, i tots els equipaments públics i de serveis que l'envolten. A l'extrem de llevant hi ha el recinte de les antigues Llars Mundet, on actualment conviuen centres d'ensenyament de la Diputació de Barcelona amb les instal·lacions esportives de l'Ajuntament de Barcelona, i el campus universitari de la Universitat de Barcelona. També hi ha el Palau de les Hores (can Gallart) i els seus jardins, actualment públics. I a ponent hi ha l'Hospital de la Vall d'Hebron.

Montbau s'edificà entre torrents que baixaven de la serra de Collserola i per això es trobaren amb un terreny pendent, pedregós i producte de l'erosió de l'aigua

Montbau s'edificà entre torrents: el d'en Duran o de can Barret, el de Pomaret o Generet i el de Montbau o Gombau

a la serra durant segles. Aquests torrents eren el d'en Duran o de can Barret naixia a la font de la Llet i baixava aproximadament pel que ara és el carrer Harmonia i creuava la carretera de Cornellà a Fogars de Tordera (passeig de la Vall d'Hebron). El torrent de Pomaret o Generet que baixava de la muntanya per la zona on avui hi ha les anomenades casetes blanques, últimes edificacions construïdes, i continuava per on ara hi ha els jardins de Montbau - carrer Poesia (el barranc entre els carrers Ceràmica i Harmonia es va cobrir i es va fer una esplanada) i creuava també el passeig de la

Vall d'Hebron. Els dos torrents s'unien on avui hi ha el carrer Juan de Mena. El torrent de Montbau o Gombau baixava pel carrer Arquitectura i s'unia als altres dos al carrer Jorge Manrique. Els tres torrents formaven la riera d'en Marcel·lí, que desguassava més avall, a la riera d'Horta.

Manca d'habitatge

A començaments dels anys cinquanta del segle XX, la manca d'habitatge i les seves conseqüències socials van convertir-se en un greu problema, a moltes ciutats de l'Estat

espanyol. En un intent de donar resposta a aquesta problemàtica, l'administració franquista va elaborar un corpus legislatiu per incentivar la construcció d'habitatges.

El 1947 es va crear la figura de la "entidad benéfico-constructora" on aquestes iniciatives van trobar-hi articulació. La parròquia o entitat sociocultural era el nexa on s'articulava el grup promotor, format per persones unides per la pròpia necessitat que impulsava el grup: la manca d'habitatge, i van utilitzar el cooperativisme com una via de solució.

Els alcaldes de Barcelona de la postguerra havien estat molt passius a l'hora de solucionar el problema de l'habitatge. El març de 1957 Franco nomena José M. de Porcioles com a nou alcalde de Barcelona. Porcioles va decidir impulsar des de l'Ajuntament la construcció de nous habitatges socials, ja que en tenia experiència com a dirigent del Patronat, de les cases del Congrés, una iniciativa del bisbat després del congrés eucarístic internacional de 1952.

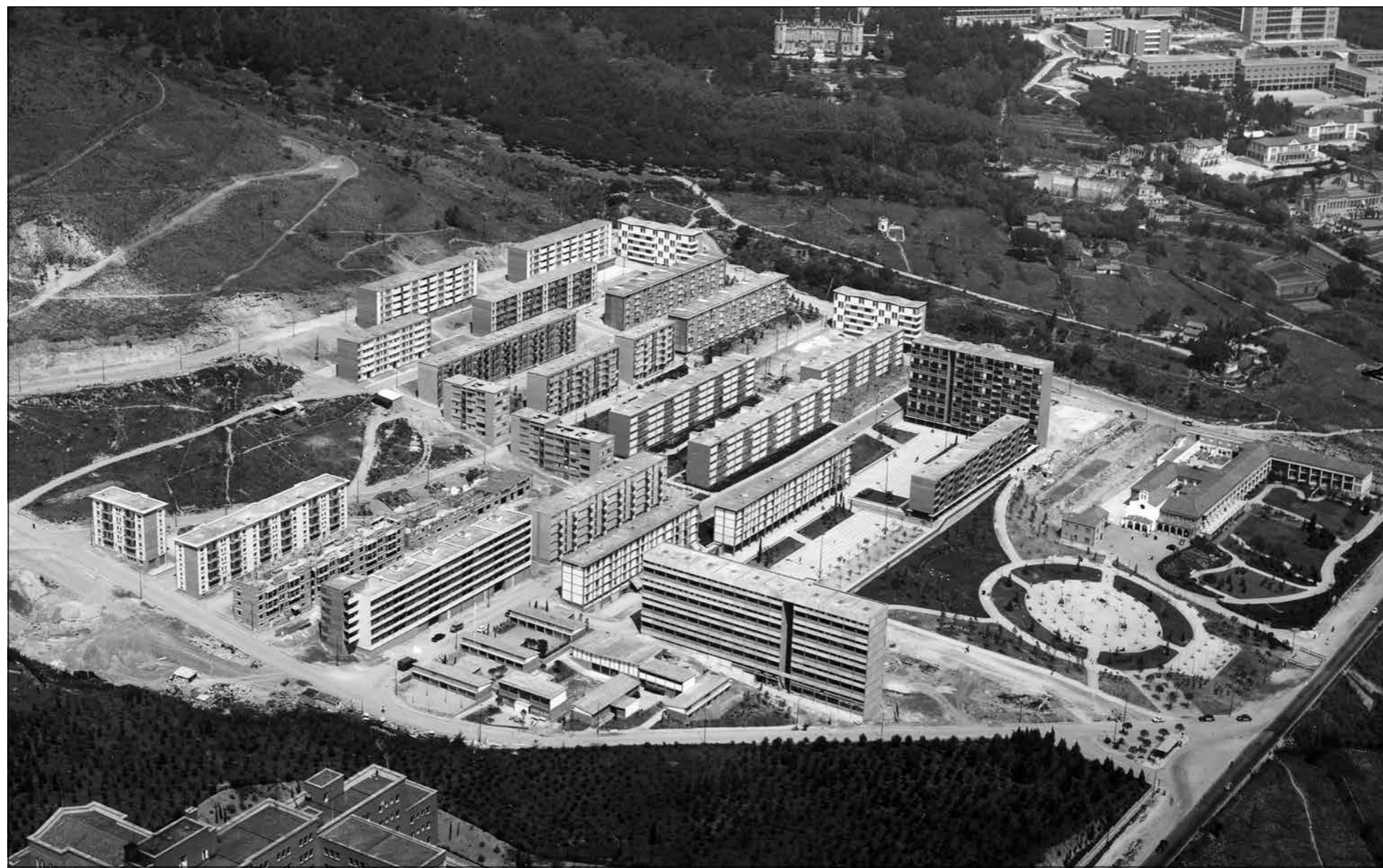
L'afluència d'immigració vinguda d'altres llocs d'arreu de l'Estat espanyol va agreujar el problema més greu que tenia Barcelona en aquells moments: donar habitatge a tots els nousvinguts. Per tal de pal·liar la urgent i greu situació, ja s'havien construït polígons en sèrie, promoguts pel Ministerio de la Vivienda, en terrenys comprats a bon preu separats del nucli de la ciutat, per donar de forma ràpida accés a habitatges econòmics a un bon nombre de famílies amb pocs ingressos.

El Patronato Municipal de la Vivienda

A la fotografia de dalt, dues veïnes passegen pel Pla de Montbau i passen pel davant d'una escultura abstracta, obra de l'artista Marcel·lí Martí.

A baix, una àmplia panoràmica del barri de Montbau (1961). A la part superior es veu el Palau de les Hores i el complex de les Llars Mundet. A la part inferior, les primeres teulades de l'Hospital de la Vall d'Hebron

FOTO PATRONAT MUNICIPAL DE L'HABITATGE

fins aleshores havia fet actuacions molt petites a Barcelona. El gran projecte de construcció d'habitatges va ser el de Montbau. Es va dur a terme en dues etapes el 13 de desembre de 1957 es va aprovar el pla parcial d'ordenació per construir en una primera etapa, un polígon d'uns 1.500 habitatges. El 2 de juliol de 1962 es va aprovar la segona fase de la construcció.

Els terrenys que es van triar foren, en gran majoria, la finca de can Barret, antiga casa d'estiueig i terrenys que l'envoltaven. El Patronat va actuar de promotor i les diferents cooperatives van comprar els terrenys per construir els habitatges per als seus associats d'acord amb el projecte.

El projecte urbanístic es va elaborar amb el criteri de construir blocs residencials envoltats de zones verdes seguint la línia del Congrés Internacional d'Arquitectura Moderna, fundat el 1928. Alguns tècnics municipals del Patronat van visitar diverses ciutats d'Europa amb zones reconstruïdes amb criteris urbanístics moderns.

La diferència amb altres actuacions del Patronat i altres promotors públics era la dotació d'equipaments socials i la voluntat de crear un barri que reflectís la diversitat social. Calia dissenyar uns habitatges amb una densitat d'habitants baixa, amb moltes finestres, amb espais públics espaiosos. Una altra característica per al nou barri era que havia de ser autosuficient, donat que no estaria connectat a cap teixit urbà. Per això la dotació de serveis contemplava tot allò que necessita un nucli de població autònom: escoles, botigues, zona recreativa, locals de negoci, entre d'altres.

Les cooperatives van jugar un paper cabdal en aquesta operació urbanística. Hi van haver cooperatives de diversos orígens: d'entitats religioses, com la Cooperativa Graciense de Viviendas o La Puntual. De socis units amb l'objectiu de construir

Cooperatives de diversos orígens van jugar un paper cabdal en aquesta gran operació urbanística

l'habitatge, com la Cooperativa Barcelonense de l'Habitatge. De funcionaris municipals, de militars...

La primera fase fou redactada i dissenyada pels arquitectes Pedro López Ñigo, Guillermo Giráldez Dávila i Xavier Subias i Fages. Els estudis preparatoris es van dur a terme per un equip de sociòlegs, economistes i treballadors socials, que van determinar els serveis, la dotació social i els percentatges d'habitatges segons la qualificació socioeconòmica dels futurs habitants i la seva composició familiar. Els habitatges es van materialitzar de la mà

La urbanització de Montbau ja estan acabada, però el passeig de la Vall d'Hebron encara està per fer

FOTO PATRONAT MUNICIPAL DE L'HABITATGE

de vint-i-dos arquitectes, contractats per cada una de les cooperatives per fer el bloc per al seus associats segons projecte aprovat per ells mateixos. Aquesta fase es va construir entre 1960 i 1963, entre el carrer d'Arquitectura (torrent de Montbau) i el carrer de la Poesia.

La segona fase es va situar entre el carrer de la Poesia (torrent de Pomaret) i el carrer de l'Harmonia (torrent de la Llet o de can Barret). S'edificà entre 1964 i 1968. Els arquitectes responsables eren Josep Soteras, López Íñigo, Manuel Baldrich i Bonet Castellana. La part més diferenciada d'edificacions va ser la construcció (el 1965) de 52 habitatges unifamiliars, inspirats en els models de Le Corbusier i dissenyats per l'arquitecte Joan Bosch, situats per damunt de l'antic camí de Sant Cebrià i accessibles pel carrer de la Ceràmica.

La composició social diversa de les cooperatives va comportar que l'origen social, cultural i geogràfic de les persones que van anar a viure a Montbau fos molt divers, que era allò que es perseguia per aconseguir una bona cohesió, i així evitar un barri marginal. La composició social (de la primera fase), a grans trets, era de nuclis familiars, la meitat dels quals originaris de Catalunya (bàsicament Barcelona) i la resta d'uns cinquanta orígens de ciutats espanyoles. La franja d'edat que més abundava era entre 26 i 45 anys. La gran majoria parelles sense fills. Aquella societat novella, en un lloc nou, amb diferents orígens

L'origen social, cultural i geogràfic de les persones que anaren a viure a Montbau era molt divers

socials, geogràfics i econòmics, va haver d'aprendre a conviure i a trobar solucions que no els venien donades per una administració en ple franquisme. Es van crear cooperatives de consum: La Puntual; escoles: la més emblemàtica l'escola Baloo; una

El text d'aquest reportatge està basat en el llibre de Carlota Giménez Compte: *Montbau 50 anys, Un barri de Collserola*, Ajuntament de Barcelona – Districte Horta-Guinardó, Barcelona, 2011

biblioteca popular, precursora de l'actual biblioteca municipal; entitats esportives (UD Montbau de futbol) i moltes més; culturals i musicals (coral Sant Jeroni, l'Associació Excursionista d'Etnografia i Folklore -AEEF- entitat insòlita en el seu temps que promovia l'excursionisme, la dansa i la cultura catalana); veïnals (AV Montbau, una de les primeres de Barcelona); entitats parroquials molt actives que vivien pel barri. I el tret més identificatiu d'aquells veïns i veïnes era el seu esperit reivindicatiu en una època que era arriscat posicionar-se social i políticament. El més sonat dels actes reivindicatius fou la reacció unànime contra el projecte porcionista d'instal·lar un abocador al barri, que va culminar després d'un seguit d'accions amb la presència en un ple de l'Ajuntament de Barcelona d'un grup de noies que duien samarretes amb una frase reivindicativa. Era l'any 1971.

Montbau el 2011 complia els 50 anys d'existència, i es pot dir que és un barri singular, no tant sols per la seva arquitectura i urbanisme, sinó perquè un espai muntanyós, d'antics camps de vinyes i torrents, cases d'estiueig i institucions socials de salut, de cop es va convertir en un barri amb 10.000 habitants que van haver d'aprendre a viure, organitzar-se i crear teixit associatiu per pal·liar mancances inherents a l'època franquista i per la llunyania respecte a la ciutat de Barcelona i a Horta i d'altres nuclis urbans més antics.